

ABONEMENT

Pour un an D. 2
Edition spécial. 500 Ptrs.

ADRESSE :

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph. St. 865
XXV ème ANNÉE

1 Novembre 1929

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ

No. 284

ABONEMAN :

Seneliği [24 Nüsha] Türkiye
için 2 1/2, hariç için 2 D.
Âlâ kâğıdlısı 5 Liradır

İDAREHANESİ :

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève
Yirmi beşinci sene
1 Teşrinisani 1929

Sadâsız bir çalgı ruhları okşar,
Sanki her şey ölür yalnız rüzgâr,
Yavaşca teneffüs ederek yaşar.
Ansızın, uzakdan, baykuş ötmesi,
Ya, bir aç çakalın uzayan sesi,
Yırtar bu sükûtu, tüyler ürperir ;
Parlayan bir şimşek ufukda yer, yer,
Görünmez bulutlar, dağlar gösterir,
Gûya, yer göge, gök yere gülümser.
Sukutu bâzan, bir çingirdak deler,
Yaklaşır konağa yüklü develer,
Ölçülü ve sessiz adımla tek, tek,
Bir bulut gölgesi gibi geçerler,
Ya, gelip kuyuya, hep, öbek, öbek,
Legende yıldızlı bir su içerler.

*
* *

Çöl kara bir levha, yazısı silik,
Harfleri pürüzlü, noktalar eksik;
Gök, açık bir kitap, şeffaf yapraklar,
Çevrilir, okunur parlak satırlar ;
Cümleler şonunda altın duraklar,
Gören bir göze çok şey anlatırlar ;
Fakat akl anlamaz, hayretde kahr,
İnsan pek küçülür, gurur azalır.
Semadır şüphesiz, ilâhî kurân,
Kehkeşan en kısa bir suresidir.
Fezâda bükülür, ve gider yan, yan,
Bilinmez baş ve ya son neresidir.
Doğudan bir ak tül çıkar nihayet,
Örter bu kitabı hep âyet, âyet.
Çöl erken uyanır, kımıldar, yer, yer,
Enine, boyuna sanki uzanır ;
Çekilir geriye yakın tepeler ;
Gök, solup söndükce, yer ışıklanır.
İşte, bu sâ'atde yükselen Zühre,
Gümüşlü seçcade sererek yere,
Sadâsız bir sabah ezâmı okur,
Doğacak göneşin mâvî yoluna,
Toz penbe ipekle halılar tokur,
Sırma saçak takar sağ ve soluna ;
Gaypolur yıldızlar, yalnız güneş,
Koyulur saçmaya ziya ve âteş.

Ebubekir Hazım

Mükellefiyetsiz ve Müeyyidesiz bir Ahlakın İcmalı

(Esquisse d'une morale sans obligation
ni sanction)

Yazan: J. M. GUYAU [*]

Bilakis âfiyet [Bien être] hissi, eyi bir enfûsî halin âfâkî bir manzarası gibidir. Hayatın âhenginde [«Rythme» inde], âfiyet, bu veçh ile, hayatın tekâmülüne, iltirab ise inhilaline tekabül eder. İztirab yalnız hayatî bir bozuklugun su'uru değildir, iltirab bu bozukuklugu da artırmaya mey-yaldır: bir hastalıkda derdini fazla his etmek eyi değildir, yoksa bu ihtisas hastalığı i'zam eder; bir derdin dimağa kadar in'ikası gibi, bizzat dimaga götürülen alakevî bir rahatsızlık gibi nazari i'tibara alınabilen iltirab yeni bir hastalıktır ki, birinci hastalığa munzam olur ve bunun üzerinde hasil ettiği aksulamel ile nihayet birinci hastalığı artırır. Bu veçhile bir az evvel bize ancak kısmî bir iltirakin, kısmî bir dağılmanın su'uru gibi görünen elem, şimdi bizzat elem, dağılmanın bir âmil i [«agent» ı] gibi görünüyor. Bina en aleyh elemin zevkden fâzlalığı nev'in muhafazasile kabili telif değildir.

Ba'zı kimselerde iltirab ve huzurun muvazenesi bozulduğu ve iltirab huzuza galib geldiği vakit bu bir anomalie dir ki ekser ehvalde ferdî öldürür: fazla muztarib olan mevcud yaşamaya salih değildir.

Bir uzviyyetin pâydar olması için, heyeti umumiyyesile alınırsa, işlemesinin [«fonctionnement» ının] ba'zi mer-tebe intizam muhafaza etmesi lâzımdır; elemin tard olunmalı, yahud hiç olmazsa bazı nokalara ırca' olunmalıdır.

[*] Baş tarafı "İctihad" ın 268 ve müte'akib num-rulu nushalarındadır.

Bir de tabi'î istifa ne kadar meva-nı'sız cereyan ederse muzteribleri o nis-bette tarh eder; hastayı öldürerek has-talığıda öldürür. Hasenat perverlik ze-manımızda bir mikdar ma'lulu kurtar-maya muvaffak olıyorsa da umumiyyetle kendiliğinden sönen ırklarını kurmaya henüz muvaffak olmadı. Furtunada dal-gaların sırtına binen enen bir gemi farz edelim: ta'kib ettiği hat bir kolu gir-dab istikametini diğeri suların sathını gösteren bir takım munhanilerle temsil olunabilir: bu inüb çıkmanın bir ânında enen hat gemiyi bir daha çıkmaksizin alır götürürse bu keyfiyet geminin suya daldığına ve gark olduğuna alamet olur. Haz ve elen dalgaları arasında yuvarla-nan hayat için de iş bu merkezdedir: bu temevvucler hatlarla tasvir olunur ve elem hattı haz hattından daha ziyade uzanırsa batmakda olduğumuzdandır. İh-tisasıns u'urümüza intiba' etirdiği, haya-tin seyrini gösteren bir şekilden başka bir şey değildir: ve hayat paydar olmak için hazzın elem üzerine da'imi bir zafari olmaya muhtaçdır. Hissi derununun bi-ze bildirdiği gibi, hayati cismani [Vie physique] için burada söyledigimiz, ma'-nevi hayat için de doğrudur. Ruhda ve bedende ıztirab daîma inhılalî bir tema-yül, kısmî bir ölüm alameti olur. Mesela, sevilen birini gayb etmek, nefsinden bir şey gayb etmek ve binnefs ölmeye başla-maktır. Hakîteten muzaffer ma'nevî ız-tirab ma'nen öldürür, zekayi ve iradeti mahyeder. Kezalik bir şedid ma'nevî buhrandan sonra tefekkure, azme ve fil u icraye devam edebilen kimse muztarib olabilir, fakat ıztirabı «contre-balancé» olmakda, tedricen sönmeğe yani izti-rabe tehamul kuvveti azalmakda teehhür etmez.

Ruhen ve bedenlen âli kimse odur ki en nazik hassasiyyeti en kuvvetli i-rade ile birleşdirir onda ıztirab, şubhe-

siz, pek şedid dir, fakat iradenin daha şedid bir aksulameleni da'vet eder. İztıra-bin hazdan fazlalığı iradenin ve binaen aleyh hayatın bir za'fini yahud bir ba-yılmasını mucih olur, dahililn 'aksul 'a-meli haricin 'ameline artık tekabül et-mez. Her ihtisas, his eden zate derme-yan edilmiş bir talebedir: mes'ud olmak mı yoksa bedbaht olmak mı istersin? Beni kabul etmekmi, red etmekmi is-tersin bana teslim olmakmi beni mağlub etmek mi istersin?—Bu su'allere cevap verecek iradedir. Za'iflayan irade ise kendi kendini mahkûm eder, bir nevi'-intihar başlar.

Ma'nevî ıztirabda tamamen hissi o-lanla, büsbütün fikrî olanı tefrik etme-lidir. Schepunhauer gibi system itibar-ile pessimistleri hakiki ıztirabı derunda hakiki yürek parçalanmasile, persimist olanlardan ayir etmelidir. Birincilerin hayati her keşin hayatına benzeyebilir, nefsel emirde, pek mes'ud olabilirler. Zira samimi kalbimde mahzun olmak-sizin fikren mahzun olmak mümkündür. Yalnız zekâde dram oynanmaz yahud ba'zi saatda oynanırsa, henüz bizim için fazla harici olan bu sahna üzerine, perde, 'adeta kendiliğinden yavaşca ener ve, umumiyyetle, pek «dramatique» hiç bir şey ihtiva etmeyen umumi hayatta tek-rar girilir.

Binaen aleyh sytem i'tibarile pessi-mistler uzun hayata ve çok evlad ve ah-fada malik olabilirler: çünkü onlar adeta kendi kendilerine rağmen mes'uddurlar.

Fakat dünya kendileri için hakika-ten fena olduğundan bedbaht olanlar kendilerinde bedbin tefekkür kendi elem-lerinin hayalinden başka bir şeyolma-yanlarda iş bu merkezde değildir. Bun-lar en ziyade terehüme layıkdırlar. Fa-kat tabi'at ve, dene bilir ki, bizzat kendi kendileri tarafından ber vechi pi-şin mahkûm edilmişdirler. Felaketleri-

nin tam şu'uru, yaşamaya imkânsız lik-larinin mubhem bir şu'urundan başka bir şey değildir. Binaen aleyh bütün bedenî yahut ruhî ıztırablar, hipokondri, me'yus olmuş hırsı cah [ambition] lar, mukabele görmemiş aşk ve mahabbetler, [ırilememiş müradlar] az çok gayri kabîli teneffüs heva gibidirler.

Büyük me'yuslar [«désolé»ler], kara sevda hastaları, hakiki melankolikler [gösteriş olarak ve ya sistem itibarile melankolik olan bir çok kimseler vardır] Yaşamamış, yahud zurriyet yetiştirmemişlerdir. Bunlar bir örselenmenin kirdiği küskün otu dırlar; İztirabın artistleri Mussetler, Chopinler Leopardiler Shelleylara, Byronlar Lenaular, hayat için yardılmış değillerdi ve bize şahsî-erler veren iz-

tirabları muhite fena bir intibakin ade-ta sunî bir hayatın, bir muddet hifz edilebilen fakat heman hiç devam edemeyen şun'i bir hayatın ne-

ticesinden başka bir şey değildir. Baş kesilmiş bir adamın kesik başına bir nevi şun'î hayat vermek mümkündür: eğer o zaman agzi ac'ila bilseydi ve kelimeler teleffüz edebilseydi sözleri muhakkak ıztırab feryadlarından başka bir şey olmazdı; cemiyyetimizde, bu veçh ile, bir hayli insanlar vardır ki bunlarda cümle'i asabiyye galibdir, bir derecede ki, adeta bedensiz dimağlar, bedensiz kafalardır: böyle kimseler ancak bagte halinde [par surprise] ve şun'iyyen yasarlar; ancak tezallüm etmek için tekellüm edebilirler, ancak inlemek için terennüm edebilirler ve onların lezallümleri o kadar samimi dır ki yureğimize kadar nüfuz eder.

Bununla beraber bunları mikias alarak pür hayat beseriyet hakkında, âtinin masdarı olacak beşeriyet hakkında hüküm vermeyiz: onla rın elem feryadları haleti nez'in başlangıcından başka bir şey değildi.

Şu neticeye varıyoruz ki mu'ayyen bir sa'adet mikdarı bir hayat şartıdır.

M. de Hartman farz eder ki insanıyyetde pessimist ahlak muzaffer olursa bütün insanlar kendiliklerinden ademe kırmek için ittifak edeceklerdir: cihanşumul bir intihar hayata nihayet verecektir. Bu safdilane telekki safdilane olmakla beraber şu hakiketi de ihtiva etmektedir ki eger pessimistlik kalbi beşere derniden nüfuz ederse, onun yavaş, yavaş kabiliyeti hayatiyvesini azaltabilir,

ve M. de Hartman in söylediği biraz gülünç tiatro hareketi âniyyesile değil, fakat hayatın batî ve devamlı çökmesini mücib olabilir: pessimist olan ve pessi-

Şa'irin ruhuna serenad

*Mezarlıklarda açan güllere benzemişdin
Başka bir seyyareydi, yerin bu yer değildi;
Yüksek hicranlarının derinliğini ancak
Güneşe hasret ölen öksüz gölgeler bildi.*

A. D.

mistliğini fi'il sahasına çıkaran yani elemelerinin yekünunu muhayyile ile artıran böyle bir ırk hayat mubarezesinde paydar olamaz.

Beşeriyetin ve diğer hayvan nevi'lerinin paydar olmaları, kendileri için, hayatın muhakkak fazla fena olmadığından dır. Bu alem mevcud ola bilen alemlerin en fenası değildir, çünkü mevcuttur ve duruyor. Bina'en aleyh yaşayan bir mahluka teklif olunan yok olma ah-laki [une morale d'anéantissement], bir saçmaya benzer. Hakikette aynı sebebedir ki varlığı, yaşamayı mümkün ve arzu edilmeye layik kılar.